

A magyar helyesírás alapelvei

I. Olvasd el a szöveget, majd oldd meg a hozzá kapcsolódó feladatokat!

A mai magyar helyesírásunkat alapvetően betűírónak nevezzük, mivel hangokat jelölő betűkkel írunk. Ábécénk a latin betűkészlet elemeit tartalmazza, ezért gyakran nevezik latin betűs írásnak.

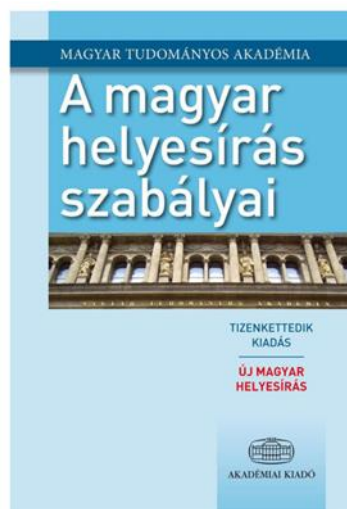
Emellett azonban hangjelölő is, mert a betűk legtöbbször a kiejtett hangokat jelölik, míg vannak nyelvek melyekben a leírt betű és a kiejtett hang jelentősen eltér. Például a születésnap szót franciául így írjuk: l'aniversaire, s így ejtjük: „lániverser”.

Helyesírásunkat ezenkívül értelemtükrözőnek is nevezzük. Mégpedig a szóelemek feltüntetése miatt az eltérő kiejtés ellenére (*barátság, egészség, rongy*).

Az összetett szavak szóhatáron való elválasztására (*vas-út*); vagy a fontos jelentéskülönbségre az egybeírt szóösszetételek és a különírt szókapcsolatok esetében (*kisfiú* = fiatal, serdületlen fiú; *kis fiú* = kis növésű fiú). Mindezek közlendőink pontos kifejezésében, könnyebb felfogásában segítenek minket.

Ugyanúgy, mint minden nyelv esetében a magyar helyesírásnak is vannak szabályai, melyekhez minden nyelvhasználónak alkalmazkodni kell. Ezeket azonban a nyelvhasználók (vagyis mi mindannyian) alakítják, ezért évről-évre változhat a hozzá kötődő szabályozás.

Jelenleg „*A magyar helyesírás szabályai*” című útmutató szótár immáron 12. kiadása van érvényben, de ha elakadunk, segítségünkre lehet a Helyesírási tanácsadó szótár; a Helyesírásunk című kiadvány; illetve a Helyesírási kézisztár; valamint különféle szakmai helyesírási szótárak; illetve a <https://helyesiras.mta.hu/> weboldal is.

I.1. Húzd alá az alábbiak közül azokat a kifejezéseket, amelyek igazak a magyar helyesírásra!

- értelemtükröző,
- nem hangjelölő,
- betűíró,
- angolbetűs,
- latinbetűs,
- évek óta változatlan.

I.2. Igaz vagy hamis? Írj I vagy H jelet a meghatározás előtti négyzetbe!

- A magyar betűk hangokat jelölnek.
- Ábécénk az angol betűkészletet tartalmazza.
- A francia nyelvben mindent úgy írunk, ahogy ejtünk.
- Az összetett szavakat mindig elválasztjuk az összetétel határán.
- A magyar helyesírás szabályai immáron több mint száz éve nem változtak.
- A magyar helyesírás szabályainak jelenleg érvényben lévő összegző könyve immáron a 12. kiadás.
- Helyesírásunk ellenőrzését online oldalon is megtehetjük.

I.3. Egészítsd ki az alábbi szöveget a hiányzó kifejezésekkel az olvasottak alapján!

Jelenleg _____ című útmutató szótár immáron 12. kiadása van érvényben, de ha elakadunk, segítségünkre lehet a _____; a _____ című kiadvány; illetve a _____; valamint különféle szakmai helyesírási szótárak; illetve a _____ weboldal is.

I.4. Írj két -két különböző értelemmel bíró mondatot az alábbi helyesírásnak megfelelően: „kisfiú, kis fiú”!

II. Olvasd el a szöveget, majd oldd meg a hozzá kapcsolódó feladatokat!

Nyelvünket beszéljük, és beszédünket pedig leírjuk. S míg a beszédünk lehet rendkívül sokféle és változatos formában, sokféle nyelvjárással használni, addig az írás során mindig alkalmaznunk kell a helyesírás szabályait. A magyar írás ábécéje latin betűs, betűíró és hangjelölő is egyaránt. Helyesírásunk szabályait négy alapelv határozza meg. Mégpedig a kiejtés, a szóelemzés, a hagyomány és az egyszerűsítés elve.

A kiejtés szerinti írásmód elve azt jelenti, hogy ahol lehet, az írás a kiejtést követi, ilyenkor egy adott szóban minden hangnak egy betű felel meg. Ezért fontos például a rövid és hosszú magán- és mássalhangzók helyes ejtése, hiszen az elősegítheti a helyes írást is. Pl. egyúttal, vagy egyenrangú, egyes stb...

A szóelemzés szerinti írásmód elve azt jelenti, hogy a toldalékos szavakban a szótó írása segíti a szótó felismerését, tükrözi, hogy a különféle szóelemek hogyan építik fel a szavakat és hozzák létre azok jelentését. A szavak szóelemek szerinti írása megfelel helyesírásunk értelemtükröző tulajdonságának is. Például az [aggya] hangsor *adja* írása mutatja, hogy a szó az *ad* ige toldalékos alakja. Az egybeírt *nagykutya* pedig azt tükrözi, hogy itt nem egy nagytestű kutyáról van szó, hanem egy hatalommal rendelkező emberről.

A hagyomány szerinti írásmód alapelve azoknak a szavaknak a helyesírásához kötődik, amelyeket a helyesírás többi alapelve nem tud megmagyarázni, s tradicionálisan követünk egyfajta írásmódot. Ilyenek például az „ly” – vel írt szavaink, valamint a régies írásmódú családneveink (Madách, Rákóczi, *Kossuth*, *Eötvös*, *Gaál* stb.).

Az egyszerűsítő írásmód elve pedig arra vonatkozik, hogy az írást bizonyos esetekben kénytelenek vagyunk leegyszerűsíteni. Például a kétjegyű, hosszú mássalhangzók esetében csak az első írásjegyet kettőzzük: *hosszú*. Elválasztáskor és összetett szavak határán azonban nem alkalmazható ez az egyszerűsítés: *jegy-gyel*, *kulcsosomó*. Egyszerűsítünk akkor is, ha három azonos mássalhangzó kerül egymás mellé, ilyenkor csak kettőt írunk: *bükkal*, *orral*. Személynevek esetében és összetett szavak határán viszont ezt az egyszerűsítést nem alkalmazzuk: *Kiss-sel*, *balett-táncos*.

II. 1. A szövegben olvasottak alapján fejtse meg az alábbi meghatározásokat!

1. Minden hangnak van betűjele, ezért helyesírásunk: _____
2. Ha magyarul írunk, akkor főleg ezt az elvet követjük. : _____
3. Ilyen betűkkel írunk: _____
4. A hagyomány szerint írjuk a szavakban ezt a betűnk. : _____
5. Az egybe- és különírás a helyesírásunk: _____ sajátossága.
6. A szóelemző írásmód alapját képező elem: _____ .
7. A helyesírás a nyelv _____ formájára vonatkozik.
8. Az az alapelv, amely megengedi a kétjegyű mássalhangzók egyik elemének elhagyását:

**II.2. Mit gondolsz, az alábbi szavakban melyik helyesírási alapelv érvényesül az olvasottak alapján?
Írd a szó mellé!**

lyukas	-	_____
látja	-	_____
asszony	-	_____
ceruza	-	_____
gömbölyű	-	_____
álldogál	-	_____
templom	-	_____
Madách	-	_____
bátyja	-	_____
mondja	-	_____

II.3. Párosíts számokkal a szövegben olvasottak alapján! Melyik alapelvhez melyik meghatározás illik?

Kiejtés elve 1.	Szóelemzés elve 2.	Hagyomány elve 3.	Egyszerűsítés elve 4.
---------------------------	------------------------------	-----------------------------	---------------------------------

A régies családnevekben szereplő régies betűk, illetve az „ly” –vel írt szavak helyesírását szabályozza.

A megfelelően ejtett hangok, megfelelő helyesírásának szabályozására szolgál.

Azt szabályozza, hogy milyen esetekben egyszerűsíthetjük a szavak írását.

A szótövek és a toldalékok kapcsolódásának helyesírását szabályozza.

II.6. Melyik szó helyesírását, melyik alapelv határozza meg? Írd a megfelelő oszlopba!

fűzet, gólya, kertje, színpad, pottyán, lábbal, ajtó, katica, Paál, kézzel, Batthyány, hosszan, nadrág, tollal, pálya, pohár, lyuk, hagyja, anyja, mindnek

Kiejtés elve	Szóelemzés elve	Hagyomány elve	Egyszerűsítés elve

II.7. A versekben gyakran találkozol azzal a jelenséggel, hogy néhány szóban nem egyezik meg a magánhangzók időtartamának a jelölése a helyesírási szabályokkal. Ennek többféle oka lehet. Így például: megváltoztak a helyesírási szabályok a vers születése óta, esetleg a költői szabadsággal indokolhatjuk a szabálytalan formát, más esetekben a rím vagy a ritmus kívánja meg az időtartam szokatlan jelölését. Csokonai Vitéz Mihály: A Reményhez című versének kezdősorait olvashatod az alábbiakban.

Húzd alá a versrészletben azokat a szavakat, amelyekben eltér a magánhangzók időtartamának jelölése a ma szokásostól! Írd le őket a jelenleg érvényes szabályos forma szerint!

Földiekkel játszó

Síma száddal mit kecsgettetsz?

Égi tűnemény,

Mért nevensz felém?

Istenségnek látszó

Kétes kedvet mért csepegtetsz

Csalfa, vak Remény!

Még most is belém?

Kit teremt magának

Csak maradj magadnak!

A böldegtalan,

Bíztatóm valál;

S mint védangyalának,

Hittem szép szavadnak:

Bókol úntalan. –

Mégis megcsalál.
